

УДК 911.3

Ірина Полевич

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ТОВАРІВ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В статті розглядаються особливості зовнішньої торгівлі товарами в Харківському регіоні. Дається загальна динаміка експорту, імпорту, сальдо та обороту торгівлі товарною продукцією. Аналізується географічна структура торгівлі товарами в Харківській області. Розглядається товарна структура експорту та імпорту. Визначається місце торгівлі товарною продукцією у зовнішній діяльності Харківського регіону, наводяться її особливості.

Ключові слова: зовнішня торгівля товарами, експорт товарів, імпорт товарів, сальдо та оборот зовнішньої торгівлі товарами.

Ірина Полевич. ОСОБЕННОСТИ ЭКСПОРТА И ИМПОРТА ТОВАРОВ В ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ. В статье рассматриваются особенности внешней торговли товарной продукцией в Харьковском регионе. Дается общая динамика экспорта, импорта, сальдо и оборота торговли товарами. Анализируется географическая структура торговли товарами в Харьковской области. Рассматривается товарная структура экспорта и импорта. Определяется место торговли товарной продукцией во внешней деятельности Харьковского региона, приводятся ее особенности.

Ключевые слова: внешняя торговля товарами, экспорт товаров, импорт товаров, сальдо и оборот внешней торговли товарной продукцией.

Iryna Polevych. FEATURES IMPORT-EXPORT SERVICES IN THE KHARKIV REGION. The article deals with features of foreign trade in services in Kharkiv region. The general dynamic of exports, imports, balance and turnover of goods trade are given. The geographical structure of services trade in Kharkiv region is analyzed. The commodity pattern of exports and imports by type of service is considered. The place of services trade in the foreign activities of Kharkiv region is defined, its features are given.

Keywords: foreign trade in services, goods exports, goods imports, turnover and balance of foreign trade.

Вступ. Одним із чинників розвитку регіону є його зовнішньоекономічна діяльність. Зовнішньоекономічні зв'язки виступають інструментом впливу на економічну систему держави та окремих регіонів, що здійснюється через механізм зовнішньоторговельної діяльності. Зовнішня торгівля – це продаж товарів за межі країни (експорт) і купівля за кордоном інших товарів (імпорт). Саме зовнішня торгівля є основним видом зовнішньоекономічної діяльності Харківського регіону. Питома вага зовнішньоторговельного обороту товарної продукції Харківської області у зовнішньоторговельному обороту країни складає близько 3,5 %, а коефіцієнт покриття експорту імпортом складає 0,91 [1]. Особливості часових, географічних та структурних особливостей експорту та імпорту товарів як складової зовнішньої торгівлі Харківської області визначено за мету вивчення і представлення в статті.

Виклад основного матеріалу. Зовнішньоекономічні зв'язки (ЗЕЗ) являють собою різні форми, засоби і методи зовнішньоекономічних відносин між країнами. Це сукупність напрямів, форм, методів і коштів торгово-економічного, науково-технічного співробітництва, а також валютно-фінансових і кредитних відносин між країнами з метою раціонального використання переваг міжнародного поділу праці, можливостей міжнародних економічних відносин для підвищення економічної ефективності господарської, підприємницької діяльності. Зовнішньоекономічні зв'язки включають в себе наступні напрямки і форми: зовнішню торгівлю; міжнародне виробниче (аграрне та промислове) співробітництво; міжнародне інвестиційне співробітництво; міжнародне науково-технічне співробітництво; економічне і технічне сприяння; валютно-фінансове співробітництво [1, 2].

Для ведення зовнішньоекономічної діяльності регіон має вигідне географічне і геополітичне положення. За офіційними даними протягом 2011 року

підприємства Харківської області експортували продукцію до 117 країн світу, а імпортні товари надійшли до підприємств зі 112 країн світу [4]. Протягом всього визначеного періоду в Харківській області постійно переважає імпорт над експортом і сальдо від'ємне. Обсяги експорту почали активно збільшуватися з 2006 року і найбільших значень досягли в 2011. В результаті виконання «Регіональної програми розвитку експортного потенціалу Харківської області у 2007-2008 роки», було визначено приріст експорту у 2008 році на 28%.

Експортні поставки склали 1845,9 млн. дол. США, що на 28,8% більше, ніж у 2010 р., імпортні надходження зросли на 24,2% і становили 2277,4 млн. дол. США. Можна також зазначити, що протягом 2003 – 20011 рр. в Харківській області підвищення обсягів експорту товарів відбулося більше, ніж у 3,5 рази. Також в Харківській області в 2003 – 2011 рр. відбулося підвищення обсягів імпорту майже у 2,5 рази. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 431,5 млн. дол. США (у 2010 р. – 401 млн. дол. США) (рис. 1).

Як вже зазначалось, у 2011 році область мала від'ємне сальдо з 72 країнами світу. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 431,4 млн. дол. США. У значних обсягах від'ємне сальдо склалися з такими країнами, як Китай – 195,7 млн. дол., Німеччина – 123 млн. дол., США – 78,5 млн. дол., Італія – 55 млн. дол., Чехія – 33,9 млн. дол., Польща – 33,6 млн. дол.

Обсяги експорту товарів до країн СНД порівняно з 2010 р. збільшились на 35,6%, імпорту – на 19,6%. Обсяги експорту до інших країн світу зросли на 12,1%, імпортні надходження – на 28,1%. Основними ринками збуту товарів області були країни СНД (74,8%), Азії (11,9%) та Європи (9,2%) (рис. 2).

Потреби в імпортних товарах на 44,3% задовольнялися за рахунок поставок з країн СНД, на 29% – з країн Європи та на 19,3% – з країн Азії. Питома вага експортних поставок до країн ЄС у загальному

обсязі експорту області складала 9,1%, імпорتنних надходжень – 25,5%. У 2011 році експортні поставки

складали 1845,9 млн. дол. США, що на 28,8% більше, ніж у 2010 р. (рис. 3).

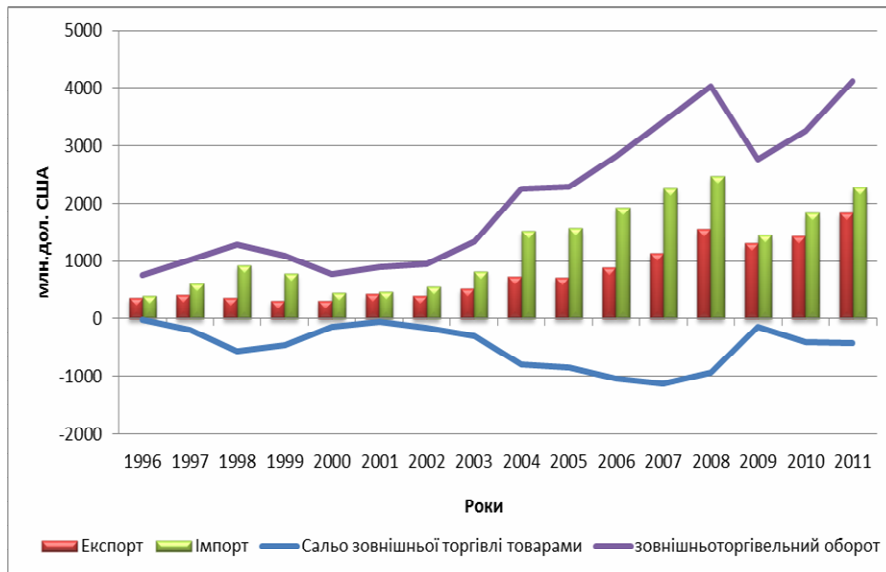

Рис. 1. Динаміка основних показників експорту та імпорту товарів Харківської області за період 1996-2011 рр. (побудовано автором за даними [3])

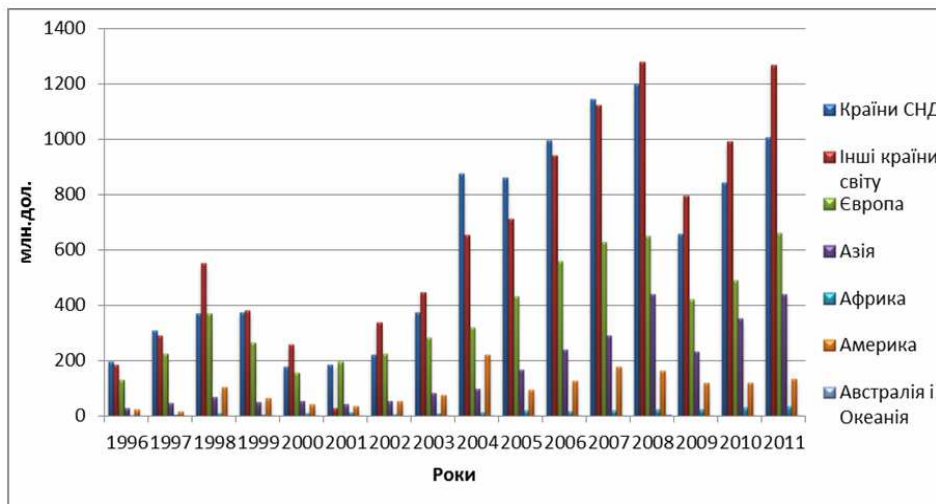

Рис. 2. Динаміка географічної структури імпорту товарів Харківської області за 1996-2011 рр. (побудовано автором за даними [3])

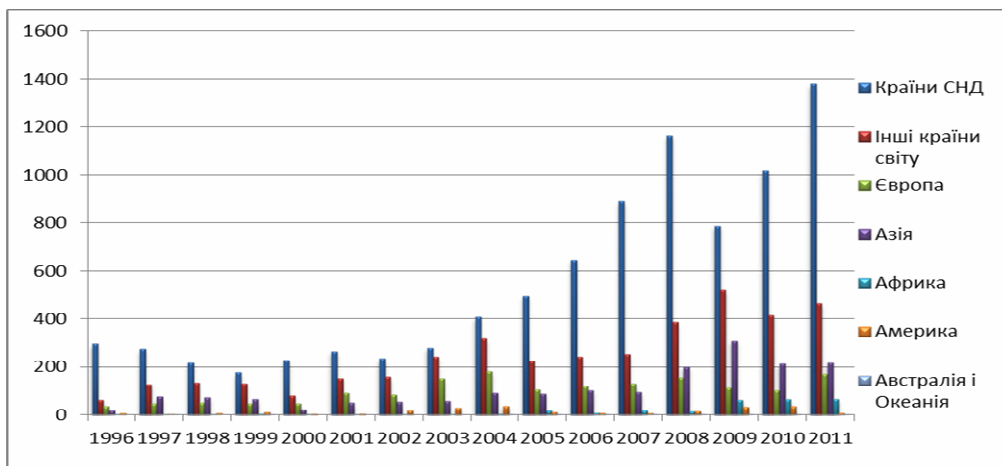

Рис. 3. Динаміка географічної структури експорту товарів Харківської області за 1996-2011 рр. (побудовано автором за даними [3])

Географічна структура експорту товарів Харківської області (рис. 4) показує, що найбільші обсяги експортних поставок здійснювались до Російської Федерації – 51,6%. Окрім Російської Федерації, експортні поставки здійснюються до Казахстану – 6,8%, Білорусі – 4,6%, Молдови – 3,7%, Грузії – 2,9%, Узбекистану – 2,3%, Польщі – 2,2%, Єгипту – 2,1%, Туркменістану – 2,0%, Туреччини – 2,0%.

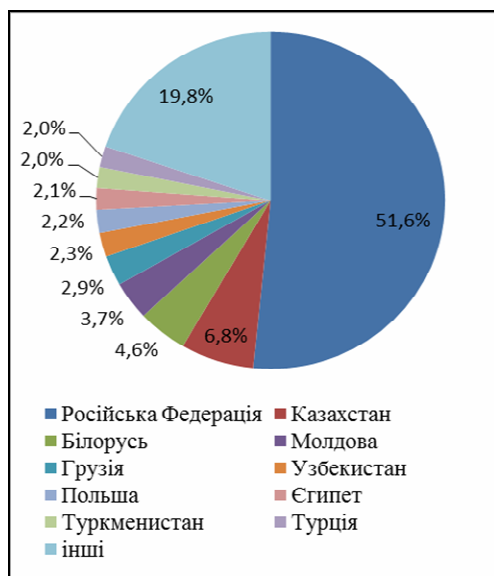

Рис. 4. Географічна структура експорту товарів Харківської області у 2011 р., % [3]

В експортних поставках Харківської області домінує високотехнологічний сектор із значним відривом від решти секторів. Найбільшу питому вагу у загальній вартості експортних поставок Харківської займали товари, які відносяться до сектору високих технологій. Загальна вартість цього сектору становила 775,5 млн. дол. (49,98% від загальної вартості експортних поставок). Даний сектор представлений на-

Туркменістану – 2%, Туреччини – 2%.

Щодо імпортних (рис. 5) надходжень, то знову ж таки зовнішньоекономічні зв'язки відбуваються з Російською Федерацією – 39,7%. Також Харківська область імпортує товари з Китаю – 9,8%, Німеччини – 7,6%, США – 3,8%, Білорусі – 3,7%, Польщі – 3,2%, Італії – 3,2%, Індії – 2,6%, Туреччини – 2,3%.

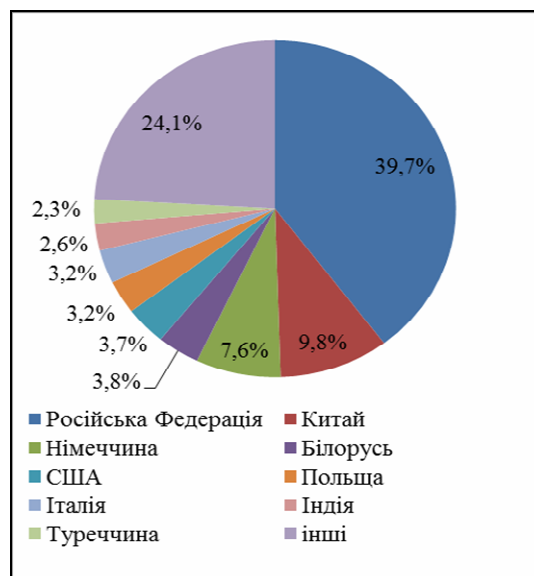

Рис. 5. Географічна структура імпорту товарів Харківської області у 2011 р., % [3]

ступними товарами: електричні машини і устаткування; наземні транспортні засоби; котли, машини, апарати і механічні пристрої; прилади і апарати; фармацевтична продукція. Друге місце у загальній вартості експортних поставок займали товари, які відносяться до сектору середніх технологій. Третє місце у загальній вартості експортних поставок займали товари сектору низьких технологій [1, 5] (рис. 6).

Рис. 6. Товарна структура експорту Харківської області, 2011 рік, % [3]

Дана товарна структура експорту свідчить про наступне: традиційно найбільше експортується механічне обладнання, машини та механізми, також Харківська область експортує електротехнічне обладнання, продукти рослинного походження, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, готові харчові продукти, що зумовлено спеціалізацією регіону.

Щодо імпорتنих надходжень, то порівняно з

2010 р. вони зросли на 24,2% і у 2011 р. становили 2277,4 млн.дол.США. У загальному обсязі імпорту найбільша питома вага припадала на машини, обладнання та механізми; мінеральне паливо – 17,7%; на полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 16,9%, на недорогочінні метали та виробів з них – 10,2%, на засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 9,5%: чорні метали та вироби з них – 8,8% (рис. 7).

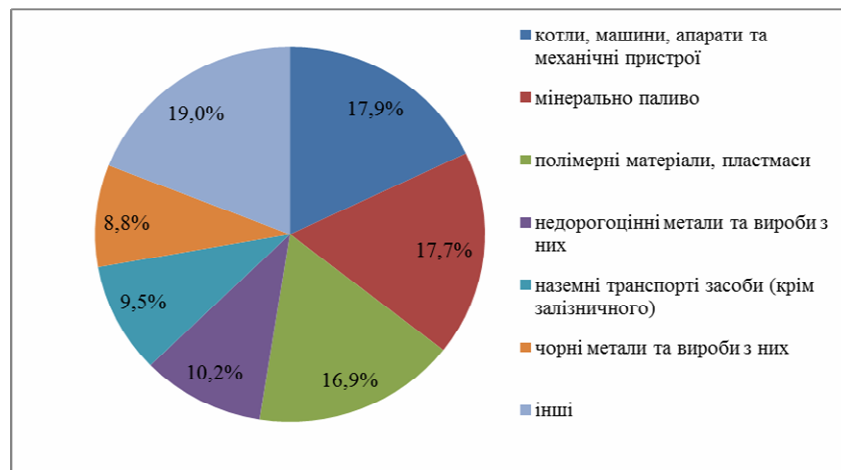

Рис. 7. Товарна структура імпорту Харківської області, 2011 рік, % [3]

Висновки. Товарна структура зовнішньої торгівлі Харківської області, яка була обумовлена її спеціалізацією в машинобудівному комплексі колишнього СРСР, за часи незалежності України не зазнала істотних змін, адже на початок 2011 р. 48% експорту складає продукція машинобудування. Також експортується обладнання та механізми, електротехнічне обладнання, продукти рослинного походження, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, готові харчові продукти. Має місце значна асиметрія між експортом та імпортом відносно ключових партнерів: з країнами СНД експорт регіону значно перевищує імпорт, з країнами ЄС – навпаки, імпорт перевищує експорт [1]. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Харківській області здійснюється виходячи з основних цілей забезпечення збалансованості економіки і рівно-

ваги внутрішнього ринку Харківської області; стимулювання прогресивних структурних змін в економіці регіону; створення найбільш сприятливих умов для введення економіки Харківської області в систему міжнародного поділу праці. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Харківській області здійснюється державними органами, недержавними органами управління економікою (товарними, фондовими, валютними біржами, торговельними палатами і ін.), які діють на основі своїх установчих документів, самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на основі відповідних угод [4]. В той же час, вивчення окремих аспектів зовнішньоекономічної діяльності Харківської області, передусім його виробничої, торговельної, інвестиційної і фінансової діяльності, не втрачають своєї актуальності.

Список використаних джерел.

1. Golikov A.P. *Kharkivska oblast, regionalnyj rozvytok: stan i perspektyvy: monografiya* / A.P. Golikov, N.A. Kazakova, M.V. Shuba / *Za red. chl.-kor. NAN Ukrayiny, prof. V.S. Bakirov.* – Kh.: KhNU imeni V.N. Karazina, 2012. – 224 s.
2. *Osnovy investytsiyno-inovatsiynoyi diyalnosti: [navch. posib. dlya stud. vyshch. navch. zakl.]* / V.G. Fedorenko, D.V. Stepanov, M.P. Denisenko ta in.; *za nauk. red. V.G. Fedorenko.* – K.: Alerta, 2004. – 431 s.
3. *Oficiynij sayt Holovnoho upravlinnya statystyky v Kharkivskiy oblasti [Elektronnyj resurs].* – *Rezhym dostupu:* <http://kh.uprstat.ua>
4. *Oficiynij sayt Kharkivskoyi oblasnoyi derzhavnoyi administraciyi [Elektronnyj resurs].* – *Rezhym dostupu:* <http://www.kharkivoda.gov.ua>
5. Polevych I.O. *Do pytannya vyvchennya innovatsiyno-investytsiynoyi diyalnosti regionu / I.O. Polevych // Potencial suchasnoyi geografiyi u rozvyazanni problem rozvytku regioniv: Materialy Mizhnarodnoyi nauk.-prakt. konf. molodykh vchenykh, prysvyachenoyi 95-richyu Nacionalnoyi akademiyi nauk Ukrayiny, 3-5 zhovtnya 2013 r., m. Kyiv, Ukrayina.* – Kyiv: Logos, 2013. – 448 s. – S. 128-132.

Summary

Iryna Polevych. FEATURES IMPORT-EXPORT SERVICES IN THE KHARKIV REGION.

The article deals with features of foreign trade in services in Kharkiv region. The general dynamic of exports, imports, balance and turnover of goods trade are given. According to the official data during 2011 Kharkiv region's enterprises exported their production to 117 countries, and imports came from 112 countries' enterprises. During this time in Kharkiv region imports prevail exports and the balance is negative. Geographical structure of exports in Kharkiv region shows that the biggest volumes of exports were to Russia (51,6%). Besides Russia, exports carried out to Kazakhstan (6,8%), Belarus (4,6%), Moldova (3,7%), Georgia (2,9%), Uzbekistan (2,3%), Poland (2,2%), Egypt (2,1%), Turkmenistan (2%), Turkey (2%). Concerning import entry, foreign connections also occur with Russia (37,6%). As well as Kharkiv region imports goods from China (8,8%), Germany (6%), Belarus (3,8%), USA (3,7%), Poland (3,2%), Italy (3,2%), Turkey (2%).

Commodity pattern of exports and imports is considered. In exports of Kharkiv region high technological sector prevails with significant gap from other sectors. In general volume of imports the largest specific gravity was for machinery, equipment and mechanisms, mineral fuels – 17,7%; for polymeric materials, plastics and their products – 16,9%, precious metals and their products – 10,2%, vehicles, aircraft, craft – 9,5%; ferrous metals and their products – 8,8%. The place of trade by goods in Kharkiv region's foreign activity is defined, its features are given.

Keywords: foreign trade in services, goods exports, goods imports, turnover and balance of foreign trade.

УДК 913(477)

Оксана Брацьо

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗМІЩЕННЯ СЕРЕДНІХ МІСТ УКРАЇНИ

Охарактеризовано середні міста як окрему категорію міських поселень, їхнє місце та значення у поселенській мережі. Досліджено регіональні особливості розміщення середніх міст України, подано їх кількісні та демографічні характеристики за адміністративними одиницями. Здійснено оцінку зв'язку густоти середніх міст і показників поселенської мережі, демографічних і економічних. Обґрунтовано необхідність ґрунтовного наукового вивчення середніх міст.

Ключові слова: середнє місто, регіони України, густина середніх міст, коефіцієнт кореляції.

Оксана Брацьо. РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗМЕЩЕНИЯ СРЕДНИХ ГОРОДОВ УКРАИНЫ. Охарактеризовано средние города как отдельную категорию городских поселений, их место и значение в поселенческой сети. Исследованы региональные особенности размещения средних городов Украины, представлено их количественные и демографические характеристики за административными единицами. Сделана оценка связи густоты средних городов и показателей поселенческой сети, демографических и экономических. Обосновано необходимость основательного научного изучения средних городов.

Ключевые слова: средний город, регионы Украины, густота средних городов, коэффициент корреляции.

Oksana Bratso. REGIONAL FEATURES OF MEDIUM CITIES' LOCATION IN UKRAINE. The medium cities as separate category of urban settlements, their place and value in settlement network are characterized. Regional features of medium cities' location in Ukraine are explored, their quantitative and demographic characteristics are presented. The valuation of connection between medium cities density and settlement network, demographic and economic indexes is made. The necessity of medium cities' detailed study is motivated.

Keywords: medium city, regions of Ukraine, medium cities density, correlation coefficient.

Постановка проблеми. Міські поселення у силу вищого сукупного потенціалу (економічного, демографічного, культурного, інфраструктурного) порівняно з сільськими поселеннями є організаційними ядрами систем розселення та виступають обслуговуючими центрами для прилеглих населених пунктів всіх типів.

Серед міських поселень найпоширенішими є малі та середні міста [2], причому останні відіграють надзвичайно важливу роль у системах розселення, виступаючи передусім «перехідними», «зв'язуючими» категоріями поселень між малими та великими містами за рахунок наблизеності до периферії, ядрами районних та міжрайонних систем розселення, центрами тяжіння для населення перш за все у плані реалізації трудового потенціалу та отримання соціальних благ. Середні міста виконують важливі функції збалансування і стабілізації регіональних систем розселення. З огляду на це, дослідження розміщення та густоти середніх міст створює

основу для оцінки збалансованості поселенської мережі та якості і рівномірності забезпечення населення певної території послугами соціальної сфери та господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці розселення населення в Україні на сьогоднішній день приділяється велика увага, особливо такі дослідження є характерними на регіональному рівні. Даними питаннями займались українські вчені О.О. Афоніна, В.О. Джаман, А.І. Доценко, Л.Б. Заставецька, Ю.І. Пітюренко, В.І. Поручинський, російський вчений Г.М. Лаппо та ін. Середні міста як окрема категорія міських поселень у географічній науці є ще недостатньо дослідженими. Соціально-економічним та екологічним аспектам їх функціонування присвячені праці географів І.Г. Мельник, М.І. Лепкого, економістів О.О. Бережної, Н.Ю. Глинського.

Головним завданням даного дослідження є вивчити особливості розміщення середніх міст України на регіональному рівні, визначити ступінь залежності густоти середніх міст від демографічних особ-